

Høye priser

2022-01-05

© Nationen

Alle artikler er beskyttet av lov om opphavsrett til åndsverk. Artikler må ikke viderefremmes utenfor egen organisasjon uten godkjenning fra Retriever eller den enkelte utgiver.

ONSDAG 5. JANUAR 2022 • NATIONEN

MOTKULTUR • 17

• Faglig snakka

Høye priser er kommet for å bli

Det kortvarige prisfallet da koronatiltakene ble satt i verk verden over fra 12. mars 2020 er som en historie fra en annen tid.

Det gikk bare til høsten 2020, så begynte prisveksten på råvarer, først på tømmer, så på industrimetaller, dernest på landbruksvarer og ikke minst på energi. Parallelt fulgte sterk vekst i kostnader på transport, der særlig konteinere eksploderte i pris og har mer eller mindre blitt der siden.

Også tørrbultskippingene, de som flytter korn, kull, malm, etc. har opplevd gode tider – og de er ikke over ennå. Kombinasjonen av høye råvarepriser på nå etter hvert alle områder og høye transportkostnader er en giftig cocktail for økonomien.

Dette skyldes en kombinasjon av mer «kortsiktige» koronaeffekter og langsiktige endringer, i sum det som kalles en «perfekt storm».

Koronatiltakene og nedstengingen utgjør de kortsiktige endringene som har vært en katalysator for de mer kraftfulle og bakenforliggende endringene som lå og ulmet. I et globalt marked med «just in time»-levering tales ikke mye forstyrrelser for prisene stiger på både transport og varer.

Effekten av koronatiltakene, som i første omgang ga tregheit i alle systemer, for dernest å øke vareetterspørselen i økonomien, har vært formidabel. Vi gikk fra en tjenestøkonomi tilbake til en vareøkonomi. Nå gjaldt det å skaffe seg utstyr til hjemmekontor, bygge på og bygge om for å tilpasse seg en ny hverdag. Koronatiltakene er råvarestimulerende og fremmer ikke delingsøkonomi og «Lean living».

Dette kommer opp på en langsiktig fundamental etterspørsel etter særlig industrimetall idet overgangen til fornybar energi i praksis innebærer en metallifisering av økonomien – kabler, solcellepaneler og vindmøller er svært råvarekrevende. Og dette er ikke forberedt gjennom økt utvinning og industrielle tilpasninger til det økte forbruket.

Det er ikke rart at industrimetallindeksen (LME) er på all time high. Og med stadig økte miljøkrav er ledetiden for nye gruver og industrianlegg for fire til åtte år. Denne tilpasningen tar tid.

Mens fornybar-satsingen gir høy metall etterspørsel, presser raskere utfasing av kjernekraft og kull enn hva fornybare energikilder greier å levere stabil effekt, opp prisene på energi. Det merkes på alt fra olje- og gass- til strømprisene. Dette ligger an til å gi varig høye priser framover, til batteriløsningene blir bedre og evt. kjernekraft får en renessanse – eller energipolitikken endres.

Høye energipriser smitter over på all annen aktivitet og presser nå opp prisene på mat og utfordrer gartnerierne over hele Europa. Særlig bekymringsfulle er gassprisene, som i perioder har vært oppe i en pris tilsvarende 300 US dollar pr. oljefat.

Dette har gjort nedstengt ammoniakproduksjon i flere land, noe som igjen gir redusert og dyrere tilgang til nitrogen i mineralgjødsel. Dette, sammen med eksportreduksjon av nitrogen fra Russland og eksportstopp fra Kina fram til 1. juli,

Korona: Det gikk bare til høsten 2020, så begynte prisveksten på råvarer, først på tømmer, så på industrimetaller, dernest på landbruksvarer og ikke minst på energi, skriver Christian Anton Smedshaug. Foto: Gorm Kallestad / NTB

Høye priser

«Høye energipriser smitter over på all annen aktivitet og presser nå opp prisene på mat og utfordrer gartnerierne over hele Europa.»

Christian Anton Smedshaug er daglig leder ved AgriAnalyse, og førsteamanuensis ved Institutt for husdyr og akvakultur ved NMBU.

Christian Anton Smedshaug

gir store prishopp på mineralgjødsel i Nord og trolig mangel i Sør.

Siden dette skyldes mer varige utfordringer og det nå er et stort globalt nitrogenunderskudd, vil det trolig ta noen år å få prisene vesentlig ned igjen på verdens viktigste vare – mineralgjødsel. Plantene trenger tilført nitrogen hvert år, ellers stuper avlingene, så mindre nitrogen gir dårligere avlinger.

Det igjen tilsier høyere matvarepriser i 2022 og framover. I 2021 bruker verden ørlite grann mer enn produksjonen, og 2022 ligger det forholdet an til å bli dårligere, gitt mineralgjødselknapphet og høye priser som vil gi redusert gjødselbruk generelt.

Russland har også kvotegrenset sin hveteeksport, og det skal ikke store forstyrrelsene til før flere land gjør det samme. Akkurat nå er det eksempelvis krevende forhold i Sør-Amerika med for lite vann i noen områder og for mye vann i andre.

Også det mer anstrengte forholdet til Kina spiller inn. Nå aksepterer ikke Vesten lenger den store avhengigheten av Kina, verken i form av vanlige eller sjeldne metaller, kritisk teknologi som telekom eller halvledere til elektroniske løsninger. Det betyr at man nå skal reversere 30 års overføring av teknologi og produksjonskapasitet til Østen.

Da vil det måtte bygges mer produksjonskapasitet i Vesten. Dette innebærer en ressurs- og tidkrevende tilbakevending til hva vi så før murens fall, mer regionale verdikjeder og større lagre. Vesten går fra «just in time»- til «just in case»-tenkning. Verdikjedene må i større grad regionaliseres og gjøres mer oversiktlige, og ideen om globaliseringsfordeler synes å ha fått en varig knekk.

Samtidig ser vi sterkt økende priser i internasjonal skipsfart. Skipsfarten kom

ut av tidligere råvareboom (2007–13) med stor flåte som har gitt lave priser i en del år. Skip er sanert, og gitt lite nybygging og stadig nye utslippskrav er tilbudet nå langt under etterspørselen.

Koronatiltakene forsinket videre hele logistikkjeden, fra lasting og lossing til tilbakeføring av containere til havner og eksportbedrifter i Kina. Samtidig er varebehovet rekordhøyt. Det fører til høye skipsrater for særlig containerskip og bulk, og knapphet på containere. Dette tar det tid å sveise seg ut av.

Verden preges ikke bare av råvareknapphet, den går også tom for billig arbeidskraft idet arbeidskraftoverskuddet i både Kina og Europa etter Øst-utvidelsen har toppet ut.

Kina må også rasjonere sin produksjon og flytte den over til hva som lønner seg mest og forurenser minst. Europa sliter grunnet den lettvinne behandlingen av arbeidskrevende sektorer der mange land har hatt for lav egenutdanning av håndverkere og fagfolk, og fylt på med arbeidsvillige østeuropeere.

Nå mangler man folk. I Vest er det for mange akademikere og for få fagfolk, mens begge deler mangler i Øst. Det vil gi sterkt press på sektorer med stort manuell arbeidskraftbehov og økende lønninger i praktiske fag.

Nye verdikjeder, nye energistrukturer, mangel på arbeidskraft og for lav kapasitet i transportsektoren både til sjøs og på land – kombinert med koronatiltak som trekker ut – tilsier at høye (råvare)priser er kommet for å bli.

Men som alltid vet vi at «kuren for høye priser er høye priser», det betyr at omstilling og nyskaping vil komme, men det tar tid, og typisk varer en slik syklus 5–7 år til markedsmessig omstilling og klokkepolitikk forhåpentlig forenes i å skape gode løsninger og senke prisene etter hvert.